

Prigimtines teises turi ne vien tik žmonės

Filosofas
Tomas Reganas

Mes vis kartojame: teisės, teisės, teisės... Žmogus yra vienintelė būtybė Žemėje, įvardinusi prigimtines teises ir jas prisiskyrusi sau. Istorija liudija, kad iki to buvo eita ilgai ir palaipsniui, tačiau dar toli gražu ne viskas pasiekta. Klausimas, kodėl tik žmonės turi teises, o gyvūnai ne, narstomas jau ilgą laiką, tačiau radikalių pokyčių „teisių pasidalinimo“ srityje dar neįvyko.

Vis dėlto tai netrukdo žvelgti į ateitį ir tikėtis nemažų permainų. Tokių ženklų jau šiandien matome pakankamai, pradedant stipriai griežtėjančiais gyvūnų gerovės reikalavimais verslo bei pramonės srityse, ir baigiant Ispanijos parlamente vykstančiu svarstymu, ar nederėtų kai kurioms primatų rūšims suteikti prigimtines teises.

Pateikiame sutrumpintą filosofo Tomo Regano knygos „Tušti narvai“ („Empty Cages“) skyrelį, kuriame svarstoma, kodėl žmogus turi teises.

Tomas Reganas: Kodėl mes turime teises?

Kodėl mes turime tokias teises, kokias turime? Filosofai bandė atsakyti į šį klausimą daugybę metų. Ieškojau būdų supaprastinti šį klausimą, ir šįkart tai padarysiu, pasitelkdamas geometrinį įrodinėjimo modelį.

Pabandykime išspręsti štai tokį uždavinį:
Duota: žmonės turi prigimtines moralines teises.
Duota: lazdos ir akmenys neturi moralinių teisių.
Klausimas: kodėl? Ką tokio turi žmogus, ko neturi lazda ir akmuo, ir kas paaiškina, kodėl mes turime, o jie neturi moralinių teisių?

Nesvarbu, kas „tai“ bebūtų, šis tas yra aišku: tai turėtų įkūnyti kažką, kas mus padaro vienodais ir lygiais, ir tai yra tiesiogiai susiję su mūsų turimomis teisėmis. Taigi lieka klausimas: kas „tai“ yra? Pabandžiau įvardinti dažniausius atsakymus. Kai kurie priklauso nuo religinių įsitikinimų, kai kurie - ne. Vardan teisybės, turėjau atsižvelgti į abu aspektus. Istorijos požiūriu, tai yra atsakymai, pritraukę daugiausiai šalininkų.

Žmonės turi teises, nes:

1. Žmonės yra žmonės.
2. Žmonės yra asmenys.
3. Žmonės yra sąmoningi.
4. Žmonės vartoja kalbą.
5. Žmonės gyvena moralinėje bendruomenėje.
6. Žmonės turi sielas.
7. Jas (teises) mums suteikė Dievas

Dėl daugybės priežasčių nemanau, kad nors vienas iš šių argumentų yra įtikinamas, ir noriu paaiškinti kodėl.

Atsakymai, kurie neįtikina

1. Žmonės turi teises, nes žmonės yra žmonės.

Tiesa, kad „žmonės yra žmonės“ yra tokia pati tiesa, kaip ir „akmenys yra akmenys“. Problema tame, kad tiesos, kaip ši, neturi moralinės reikšmės. Pateikta mintis (apie žmones ar akmenis) yra identiška pati sau, o toks atitikmuo nėra tinkamas, kad suprastume, kodėl žmonės turi teises, o akmenys - ne.

2. Žmonės turi teises, nes jie yra asmenys.

Ar antrasis teiginys teisingas priklauso nuo to, ką norėta pasakyti žodžiu „asmuo“. Tarp filosofų vyrauja pasaulinis susitarimas: tam tikra prasme asmenimis vadinami individai, kurie yra moraliai atsakingi už savo elgesį. Taigi antrasis teiginys reiškia, kad žmonės turi teises, nes yra atsakingi už savo elgesį.

Priešingai nei pirmasis, antrasis teiginys atrodo tinkamas. Jei kažkurie žmonės turi teises, logiška manyti, kad jas turi moraliai atsakingi už savo elgesį asmenys. Tačiau jei kažkurie žmonės neturi teisių, yra be galo sunku suprasti, kodėl jie jų neturi.

Iškyla problema: mes suprantame, kodėl žmonės, kurie yra asmenys, turi teises, tačiau antrasis teiginys nieko nepasako apie žmones, kurie nėra asmenys. Taigi milijonų, o gal net milijardų žmonių padėtis lieka neaiški. Pavyzdžiui, dar negimę naujagimiai arba maži vaikai šiuo požiūriu nėra asmenys, nes neatsako už savo elgesį.

3. Žmonės turi teises, nes yra sąmoningi.

Savimonę galime iliustruoti tokiu pavyzdžiu. Mes žiūrime priešais save ir matome knygą. Taigi mes suprantame knygą. Tačiau mes taip pat suprantame, kad suprantame knygą. Mes gebame į save pažūrėti iš šalies. Šis aukštesnysis suvokimo lygis - gebėjimo save suprasti esmė. Aš manau taip: mes ne tik suprantame pasaulį, mes suprantame, jog esame jame.

Savimonė neginčytinai reikalinga, kad bijotume mirties. Jei nesuprastume, kad esame pasaulyje, negalėtume bijoti jį palikti (tai baimė nustoti egzistuoti, baimė numirti). Dėl šios tiesos galime užbėgti už akių kitam filosofų žingsniui. Jie teigia, jog būtybė negali turėti teisės į gyvybę, jei nesupranta savo mirtingumo, jei nėra sąmoninga. Šie filosofai teigia, kad tik sąmoningi padarai turi teisę gyventi.

Toks žmogaus teisių suvokimas nenuvestų mūsų labai toli. Psichologų teigimu, vaikai iki 9-10 metų nesuvokia savo mirtingumo. Remiantis trečiuoju teiginiu, visi šie vaikai neturi teisės į gyvenimą, o tai yra absurdiška.

4. Žmonės turi teises, nes vartoja kalbą.

Iškart galime pastebėti, kad ketvirtasis teiginys turi tokį patį trūkumą, kaip ir antrasis bei trečiasis. Net jeigu gebėjimas kalbėti tinka aiškinant, kodėl kai kurie žmonės turi teises, tai nepaaiškina, kodėl kiti žmonės, kurie neturi tokio gebėjimo, taip pat turi teises. Tačiau priešingai nei antrasis ir trečiasis, ketvirtasis teiginys pateikia aplinkybę (gebėjimą vartoti kalbą), kuri neturi aiškaus tiesioginio ryšio su nė viena iš teisių, kurias mes tyrinėjame (teisės į gyvenimą ir laisvę).

5. Žmonės turi teises, nes gyvena moralinėje bendruomenėje.

Filosofai, kurie palaiko penktąjį teiginį, sąvoką „moralinė bendruomenė“ aiškina taip: „moralinė bendruomenė“ yra tokia, kurioje suprantamos moralinės teisės ir jomis remiamasi.

Filosofų motyvacija palankiai vertinti penktąjį atsakymą nesunkiai atrandama. Jau matėme, kad kai kurie iš pasiūlytų teiginių yra netinkami, nes jie nepaaiškina, kodėl prigimtines teises turi kūdikiai arba vaikai. Penktasis argumentas leidžia suprasti, kad visi žmonės, nepriklausomai nuo individualių požymių, turi prigimtines teises, nes yra moralinės bendruomenės nariai.

Vis dėlto nors ir tokio mąstymo motyvacija gali būti pagirta, tačiau pats mąstymas – ne. Faktas, kad viena ar kita sąvoka yra suvokiama ir įprasminama bendruomenėje, visiškai neįrodo jos teisingumo. Pavyzdžiui, raganų sąvoka. Kaip žinia, ši sąvoka sugalvota žmonių ir tik žmonių. Ir įsivaizduokite, kad mūsų kažkas klausia, ar egzistuoja raganos. Net neatsargiausias atsakovas nesakys, kad „paaiškinimas, kodėl jos egzistuoja yra tas, jog raganų sąvoka yra kilusi ir suprantama mūsų (žmonių) bendruomenėje”. Tai, kad mes turime raganos sąvoką neturi nieko bendra su šių būtybių egzistavimo (arba neegzistavimo) įrodymu. Ir nėra jokios priežasties teisių sąvoką vertinti skirtingai nei raganų. Sakydami, kad „žmonės turi teises, nes teisių sąvoka yra suprantama ir jomis remiamasi mūsų (žmonių) bendruomenėje”, visiškai nepateikiame atsakymo į klausimą, kodėl mes turime teises, kurias turime.

6. Žmonės turi prigimtines teises, nes jie turi sielas.

Čia mes susiduriame su vienu iš dviejų dažniausiai pasitaikančių atsakymų, pagrįstų religiniais įsitikinimais. Daugelis pasaulio religijų moko, kad žmogus turi nemirtingą sielą. Be abejo, tos religijos skiriasi vienais ar kitais aspektais, tačiau pagrindinė mintis yra ta, kad mūsų gyvenimas nesibaigia mirtimi.

Tikėjimas (siela, ar bet kuo kitu) dažnai yra raminantis. Kai akis į akį susiduriama su artimo žmogaus mirtimi, skausmą sušvelnina tikėjimas pomirtiniu gyvenimu. Yra sunku neigti idėjas, kurios palengvina naštą sunkiomis akimirkomis, ir aš visuomet buvau teigiamai nusiteikęs tikėjimo siela atžvilgiu. Tačiau taip pat man jau ilgą laiką aišku, kad sielos turėjimas ar neturėjimas neturi nieko bendra su žmonių turimomis teisėmis. Ir štai kodėl aš taip manau.

Teisių turėjimas yra tiesiogiai susijęs su apsauga tų dalykų, kurie mums yra svarbūs: gyvybė, kūnas, laisvė. Teisės mums užtikrina apsaugą. Niekam negalima pažeisti šių teisių, nepaisant to, kad tai galbūt ir būtų kam nors itin naudinga ar patogiu. Moralinės teisės yra mūsų koziris.

Ir štai iškyla klausimas, kodėl mes turime teises, kurias turime. Kažkas atsakys, kad „mes turime teises, nes turime nemirtingą sielą”. Akivaizdu, kad šis atsakymas neturi nieko bendra su iškeltu klausimu. Teiginys, kad žmogus turi sielą, gali būti pateiktas kaip atsakymas į klausimą „ar gyvensime po mirties”, tačiau jis nepaaiškina, kodėl yra neteisinga žudyti, žaloti, įkalinti ar apiplėšinėti kitus asmenis šiame gyvenime. Kitaip tariant, tai, kas įvyks su mumis po mirties, visiškai nepaaiškina to, kodėl mes turime vienas ar kitas teises būdami gyvi.

7. Žmonės turi teises, nes jas mums suteikė Dievas.

Tai yra įprastas religinis žmogaus teisių paaiškinimas. Mintis atrodo gan paprasta. Su savo ribotomis galimybėmis žmogus negali sukurti moralinių teisių, tačiau Dievas gali. Šios prielaidos nėra pripažintos tarp agnostikų bei ateistų. Priėmus septintąjį atsakymą, tektų pripažinti, kad žmogus neturėtų teisių, jei jų jam nebūtų suteikęs pats Dievas. Tačiau tiek agnostikai, tiek ateistai paprastai tvirtai tiki žmogaus teisėmis. Ar jie kažkur suklydo?

Nepasitenkinimas šiuo teiginiu nėra būdingas vien tik netikintiesiems. Net itin dievobaimingi ir tikintys žmonės turi aiškų pagrindą diskutuoti dėl septintojo teiginio. Protas pataria ieškoti atsakymo Biblijoje. Bet čia jūs nerasite nei žodelio apie tai, kaip Dievas suteikė žmogui teises į laisvę ar gyvybę.

Biblijoje rasite visai kitas semantines ir moralines reikšmes. Biblijinė etika, ypač Naujajame Testamente, yra meilės etika (agapė), o ne teisių etika. Mūsų gyvenimas yra beribės Dievo meilės

dovana. Tiesiog turime dalintis meile su savo artimu, lygiai kaip Dievas ją atidavė mums, tačiau tai nėra pareiga susijusi su teisėmis. Mūsų įsipareigojimas mylėti neturi nieko bendra su artimo teise būti mylimam.

Antra vertus, net jei darome prielaidas, kad yra Dievas ir kad jis yra mūsų teisių šaltinis, lieka daug neaiškumų – kas konkrečiai ir kodėl turi teises. Istorija rodo, kad žmonija ne kartą klydo bandydama atsakyti į šį klausimą – vergai, juodaodžiai, moterys, vaikai ilgą laiką teisių „neturėjo“. Taigi išvados tokios - net darydami prielaidą, kad šis krikščioniškas teiginys teisingas, lieka aibė neatsakytų klausimų, kurie yra itin svarbūs.

Atsakymas

Kas, jei ne žmogaus biologija, ne mūsų moralinė atsakomybė, ne mūsų siela, ne Dievas ir nei vienas iš minėtųjų argumentų yra atsakymas į klausimą, kodėl turime teises, kurias turime? Kai radau atsakymą, jaučiausi padaręs didelį atradimą.

Ankstesnėje diskusijoje pastebėjome daugybę aspektų, kuriais skiriasi žmonės vieni nuo kitų – lytimi, rase, tautybe. Nepaisant minėtųjų skirtumų, turi būti viena sąvoka, apimanti požymius, dėl kurių visi turintys teises žmonės yra vienodi.

Mes esame Žemėje, mes ją suvokiame, taip pat suvokiame dalykus, kurie mums nutinka. Negano to, mums svarbu, kas vyksta su mūsų kūnais, laisve ar tiesiog gyvenimu, nes tai įtakoja mūsų gyvenimo trukmę bei kokybę, ir mes tuo rūpinamės, net jei aplinkiniams tai visiškai neįdomu. Nepaisant visų skirtumų, būtent minėtieji dalykai yra esminiai mus sulyginantys požymiai.

Nėra sąvokos, kuri įvardintų tuos objektus, kurie atitinka paminėtus požymius. Žodis „žmogus“ netinka (miręs žmogus irgi yra žmogus, tačiau jis, pavyzdžiui nesuvokia aplinkos, pasaulio). „Asmuo“ taip pat netinka (kūdikiai suvokia ir reaguoja į aplinkos veiksmus, tačiau jie dar nėra asmenys). Vis dėlto minėtieji panašumai yra pakankamai svarbūs ir reikalauja tikslaus žodinio apibrėžimo. Aš naudoju terminą „gyvieji subjektai“. Šių eilučių autorius, Tomas Reganas, yra gyvasis subjektas, ir žmonės, skaitantys šias eilutes – taip pat.

Kurie žmonės yra gyvieji subjektai? Visi, kuriems galioja anksčiau paminėtieji požymiai - nepaisant amžiaus, lyties, socialinio sluoksnio, religinių ar politinių įsitikinimų, intelekto ir t.t.

Kodėl gyvųjų subjektų sąvoka tokia svarbi? Nes ji atsako į iškeltąjį klausimą. Ji apima grupę broožų, kurie „daro mus lygiais“ ir dėl kurių egzistuoja mūsų moralinės lygybės sąvoka. Štai, ką aš turiu omeny.

Kaip jau minėta, gyvieji subjektai žmonės skiriasi daugybe aspektų. Vieni, pavyzdžiui, yra genijai, o kiti yra visiškai atsilikę; vieni – talentingi muzikai, kiti – negali net į toną pataikyti. Tai yra realūs skirtumai ir jie įtakoja mūsų gyvenimus.

Kad ir kaip bebūtų, kai kalbama apie moralinę lygybę, šie skirtumai yra nesvarbūs. Moralės atžvilgiu genijus, galintis groti Šopeno etiudus viena ranka nėra nei aukščiau nei žemiau už psichiškai atsilikusį vaiką, kuris niekada nesužinos, kas yra pianinas arba Šopenas. Moralės atžvilgiu mes neskirstome žmonių pagal jų gebėjimus arba intelekto lygį. Mažiau talentingi nėra sutverti tam, kad tarnautų labiau talentingiems ir pan. Moralės atžvilgiu žmonės yra lygūs, nes jie yra gyvieji subjektai.

Tad pasikartosiu, kad gyvųjų subjektų idėja yra svarbi, nes ja remiantis galima paaiškinti, kodėl visi žmonės yra lygūs ir turi prigimtines teises.

- Kaip gyvybės subjektai, mes esame lygūs, nes esame pasaulyje.
- Kaip gyvybės subjektai, mes esame lygūs, nes suvokiame pasaulį.

- Kaip gyvybės subjektai, mes esame lygūs, nes mums rūpi tai, kas su mumis vyksta.
- Kaip gyvybės subjektai, mes esame lygūs, nes mums rūpi, kas mums nutiks (kūnui, laisvei ar gyvybei), net jei aplinkiniams tai nesvarbu.
- Kaip gyvybės subjektai, mes neskirstomi į aukštesnius ar žemesnius. Moralės atžvilgiu mes esame vienodi – morališkai lygūs.

Tad grįžkime prie to, nuo ko prasidėjo mūsų diskusija:
Duota: žmonės turi prigimtines moralines teises.
Duota: lazdos ir akmenys neturi moralinių teisių.
Klausimas: kodėl? Ką tokio turi žmogus, ko neturi lazda ir akmuo, ir kas paaiškina, kodėl mes turime, o jie neturi moralinių teisių?

Buvo pažymėta, kad tas „kažkas“ turėtų įkūnyti tai, kas mus padaro vienodais ir lygiais ir yra tiesiogiai susijęs su mūsų turimomis teisėmis.

Ir atsakymą pateikiu tokį – žmonės yra gyvieji subjektai, o akmenys – ne. Tai, ką suvokiau apie žmonių teises iškart verčia mąstyti ir apie gyvūnų teises. Mes negalime teigti, kad „turime teises, nes morališkai esame lygūs, nes esame gyvieji subjektai, tačiau kiti gyvūnai, kurie taip pat yra gyvieji subjektai, jokių teisių neturi“. Toks teiginys loginiu atžvilgiu yra tiek pat absurdiškas, kaip teiginys, kad „Volvo yra ne automobilis, nes Volvo nėra Fordas!“.

Tai štai klausimas – ar yra tarp bilijonų nežmogiškųjų gyvūnų pasaulyje tokių, kurie suvokia pasaulį ir tai, kas su jais vyksta? Jei taip, ar dėl to, kas su jais vyksta, jie išgyvena, net jei aplinkiniams tai nėra motais? Jei nors vienas gyvūnas atitinka šiuos rodiklius, jis be jokios abejonės yra gyvasis subjektas. O jeigu jis yra gyvasis subjektas, jis turi turėti lygiai tokias pačias moralines teises, kaip ir kiti gyvieji subjektai.

Savaime suprantama, nėra nei vieno fakto, nei vieno argumento, kuris išspręstų visą galvosūkį ir iškart sustatytų viską į vietas. Situacija panaši į teismo tyrimo procesus. Vargu ar būna vienas vienintelis faktas, kuris lemia nuosprendį. Aš esu tikras, kad kai mūsų nagrinėjamoje „byloje“ pasversime daugybę faktų ir argumentų, bus prieita viena svarbi išvada – bilijonai nežmogiškųjų būtybių pasaulyje taip pat yra gyvieji subjektai.

Bendras suvokimas

Mūsų šeima ilgą laiką turėjo nuostabų draugą – šunį Gleko. Aš niekada nemąstydavau, ar Gleko yra gyvasis subjektas, tačiau jei kas nors paklaustų, „Ar Gleko suvokia pasaulį ir tai, kas vyksta su juo pačiu? Ar jam tai svarbu, net jei tai daugiau niekam kitam nėra svarbu?“, atsakyčiau nedvejodamas – taip.

Šimtai milijonų žmonių jums pasakytų tą patį apie bet kurį savo augintinį. Nepaisant begalės skirtumų tarp žmonių ir gyvūnų, vis dėlto pripažįstame, kad jie yra sudėtingos psichologinės būtybės ir, be jokios abejonės, gyvieji subjektai.

Bendra kalba

Įsivaizduokite, kad jūsų kaimynas laiko kelis šunis ankštame narve dvidešimt keturias valandas per parą. Kai einate pro šalį, šunys loja ir kaukia – jie taip reaguoja į jus. Kai sustojate jų paglostyti, jie vizgina uodegas ir laižo rankas. Kai išeinatė – jie bando iškišti letenas arba snuktį per kokį siaurą plyšelį narve. Ir staiga jūsų kaimynas jums griežtai liepia palikti teritoriją, o jūs jam sakote – „Nejaugi nematote, kad šunys nori lauk? Kad jiems trūksta dėmesio? Kad jiems nuobodu narve?“

Ar jūsų kaimynas nustebtų tai išgirdęs? Kitomis aplinkybėmis, jei jūs to paklaustumėte apie ledo kubelius, uždarytus šaldytuve, kiti žmonės nesuprastų, apie ką jūs kalbate, tačiau kalbama apie

gyvūnus, šiuo atveju – šunis, jų teiginiai nieko nestebina. Visi puikiai žino, kad tai yra būtybės su poreikiais, prisiminimais ir jausmais.

Bendras elgesys

Viena iš priežasčių, kodėl pasirinkau pavyzdžiu šunis yra ta, kad mūsų ir jų elgesys daugeliu atveju yra panašus. Jei aš būčiau narve ir norėčiau lauk – bandyčiau ištrūkti. Šunys darytų tą patį. Mes suprantame jų elgesį, nes suprantame savo elgesį. Net jei šunys nekalba žmonių kalba, bendras elgesys mums suteikia galimybę suprasti, ką mąsto gyvūnas. Daugybėje situacijų žmogus ir gyvūnas elgiasi panašiai arba net taip pat, tai leidžia daryti išvadas, kad gyvūnų ir žmonių elgesys yra labai panašūs.

Bendri kūnai

Jei kiti gyvūnai turėtų visiškai kitokį kūną nei žmonės, galbūt mums būtų sunkiau juos įvardinti gyvaisiais subjektais. Pavyzdžiui, jei jie neturėtų tų pačių jutimų (regėjimo, uoslės, klausos ir kitų), organų (širdies, plaučių, kepenų ir t.t.), kažko, kas primintų centrinę nervų sistemą bei menkiausių smegenų požymių. Tokios būtybės mums būtų tarsi keisti ir nesuprantami gumulai, kurie tiesiog egzistuoja, tačiau nuspėti tokio padaro jausmus, pavyzdžiui, narve, mums būtų kur kas sunkiau.

Kad ir kokios tos būtybės būtų, reali situacija yra visiškai kitokia. Akivaizdu, kad žmogaus ir gyvūno anatomija turi bendrus principus.

Bendros sistemos

Kai mūsų kūnas yra dirginamas arba sužeidžiamas, nervų sistema informaciją perduoda į smegenis. Būtų daug sunkiau gyvūnus įvardinti gyvaisiais subjektais, jei jų pojūčių sistema skirtųsi, pavyzdžiui, informacija būtų perduodama į kokį kitą organą, tarkime, į kasą. Jei tai būtų tiesa, būtų sunkiau bandyti įrodyti, kad gyvūnai suvokia, kas su jais vyksta, t.y. kad jie jaučia. Vis dėlto reali situacija vėlgi yra kitokia – mūsų ir gyvūnų nervų sistemos veikia tais pačiais principais.

Bendra kilmė

Kai kalbama apie žmogaus kilmę, paprastai yra du atsakymai. Pirmuoju teigiama, kad viską sukūrė Dievas, o antruoju - kalbama apie evoliuciją.

Tai, kad mes esame ir kas mes esame, negali būti analizuojama pamirštant kitas gyvybės rūšis. Darvinas rašė apie tai, kad mes ir gyvūnai turime bendrus protėvius, todėl turime bendrą anatinę sistemą bei psichologinių panašumų. Kitų gyvūnų smegenys nuo mūsų skiriasi ne veikimo principais, o tiesiog išsivystymo lygiu.

Protiniai gabumai, kuriuos turi žmogus, taip pat yra būdingi gyvūnams. Jų nepastebėti tiesiog neįmanoma. Evoliucijos teorija kalba apie nuoseklumą, o ne žymius šuolius. Nešališka akimi stebėdami gamtą, aptiksime vienodai daug bendrumų ir skirtumų. Žmonėse rasime evoliucinės praeities požymių, o kai kuriuose gyvūnuose tai, kas daugiau ar mažiau yra išsivystę mumyse. Darvinas randa itin daug psichologinių panašumų, jis teigia, kad gyvūnai „gali jausti nerimą, širdgėlą, liūdesį, neviltį, džiaugsmą, meilę, atsidavimą, irzlumą, paniurimą, ryžtą, neapykantą, pyktį, panieką, pasibjaurėjimą, kaltę, išdidumą, nustebimą, baimę, išgąstį, gėdą, drovumą ir kuklumą.”

Tikintieji skeptiškai vertina Darvino evoliucijos teoriją, tačiau jiems vertėtų atkreipti dėmesį į tai, ką jis rašo apie gyvūnų protus. Įvairių religijų šventraščiai gyvūnus pripažįsta gyvaisiais subjektais.

Ar gyvūnai yra gyvieji subjektai?

Norėdamas išmintingai ir teisingai atsakyti į šį klausimą, išanalizavau esminius faktus ir argumentus. Dabar jau galima svarstyti, kokio atsakymo, teigiamo ar neigiamo, pusėn linksta įrodymai. Ar yra

kokių nors gyvūnų, be žmonių, kurie yra gyvieji subjektai? Na kalbėdami apie žinduolius, galime atsakyti neabejodami – taip.

Ribos?

Pripažinus, kad žinduoliai yra gyvieji subjektai, galima svarstyti toliau – o kaipgi su kitomis gyvūnų rūšimis? Pavyzdžiui, būtų gana sunku įrodyti, kad paukščiai nepriklauso gyvųjų subjektų kategorijai, mat be visų ankstesniuose straipsniuose minėtųjų bendrumų, šie gyvūnai turi ir kitų savybių. Paukščiai kaupia patirtį; jie mokosi vieni iš kitų; jie mąsto logiškai; jie elgiasi kitaip, jei žino, kad yra stebimi. Ar paukščiai yra žemės gyventojai? Ar jie suvokia pasaulį? Ar suvokia, kas su jais vyksta? Ir ar jiems tai svarbu, net jei daugiau niekam tai nerūpi? Tie, kas atsakytų neigiamai, turėtų prisiimti atsakomybę už savo žodžius ir pateikti įrodymų.

Ar paukščiai turi prigimtines teises? Ar mes privalome nežudyti ir neatimti jų laisvės? Ar mes turime su jais elgtis pagarbiai? Šios išvados yra pagrįstos ir logiškos. Paukščiai moraliniu atžvilgiu yra lygiai tokie patys gyvieji subjektai kaip ir žmonės.

Ar turime eiti dar toliau? Ar galime sakyti, kad visi stuburiniai, įskaitant žuvis, yra sąmoningi? Žuvų įtraukimo į gyvųjų subjektų sąrašą pagrindas yra tvirtas ir logiškas. Jos, visai kaip ir žmonės, yra psichologiškai, anatomiškai sudėtingi gyvūnai, turi galvos bei stuburo smegenis. Ar teiginys, kad žuvis, turinti jutimo organus, nejaučia skausmo, nebūtų nesupratimas?

Mokslininkai įrodė, kad šeimomis gyvenančios žuvys pažįsta viena kitą pagal išvaizdą arba garsus. Jos prisimena, kaip elgiasi kitos, ir pagal tai geba keisti savo elgesį. Žuvys pažįsta savo gyvenamąją teritoriją, jos žino, kur tam tikru metu yra ir kurlink juda. Vyresnės jaunesnes moko, ką valgyti, ko vengti. Bet kokio amžiaus žuvis išmoksta rasti maistą vertindama kitų elgesį. Taip pat jos turi asociatyvų mąstymą ir geba naudotis tuo, ką yra išmokę anksčiau. Ar yra kas nors už tų nemirksinčių akių? Kas nors, kas turi prigimties teises?

Kai kurie žmonės, esu tikras, sakys, jog einu per toli priskirdamas prigimtines teises žuvis. Sakys, kad jų smegenys primityvios, kad jų centrinė nervų sistema rudimentinė ir žuvis negali turėti tiek daug sudėtingų psichologinių savybių. Galbūt taip. O galbūt ir ne. Nenorėdamas leisti į begalines diskusijas esu pasiruošęs apsistoti ties rūšimis, dėl kurių kyla mažiausiai abejonių, t.y. ties žinduoliais ir paukščiais (sakau „mažiausiai abejonių“, nes kai kurie filosofai teigia, jog tik žmogus yra protaujanti būtybė).

Tušči narvai

Gyvūnų teisių pripažinimas verčia mus vykdyti perversmus daugybėje sričių. Juk pramonėje išnaudojami milijonai gyvūnų. Vos tik pripažįstame, kad gyvūnai turi moralines teises, niekaip nebegalime pateisinti tokio elgesio (pavyzdžiui, mėsos, odos pramonėje jie yra įkalinami, žalojami, žudomi) su jais. Akivaizdu, kad tai turi būti visiškai sustabdyta, o ne vykdoma „humaniškiau“. Tokia ir yra gyvūnų teisių gynėjų pagrindinė užduotis – ne padidinti, o ištuštinti narvus. Tačiau tai dar ne viskas. Žmonių teisių atveju, niekam nekyla abejonių, jog mes turime ginti silpnesnius - tuos, kurie, galbūt, ne visada suvokia (pavyzdžiui, vaikus), kad siekiant vienokios ar kitokios naudos, jų teisės yra pažeidžiamos. Kuo prasčiau žmogus geba suvokti, tuo labiau mes privalome juo rūpintis. Juk taip pat privalome elgtis ir su gyvūnais. Tai, kad jie nesugeba suvokti savo teisių, mūsų pareigą tik sustiprina. Deja, mūsų galimybės nėra beribės. Kažin, ar galime pasirūpinti visomis pasaulio aukomis. Bet ar tai, jog negalime apginti visų, reiškia, kad turėtumėme nuleisti rankas ir nedaryti nieko?

<http://www.animalrights.lt/137>